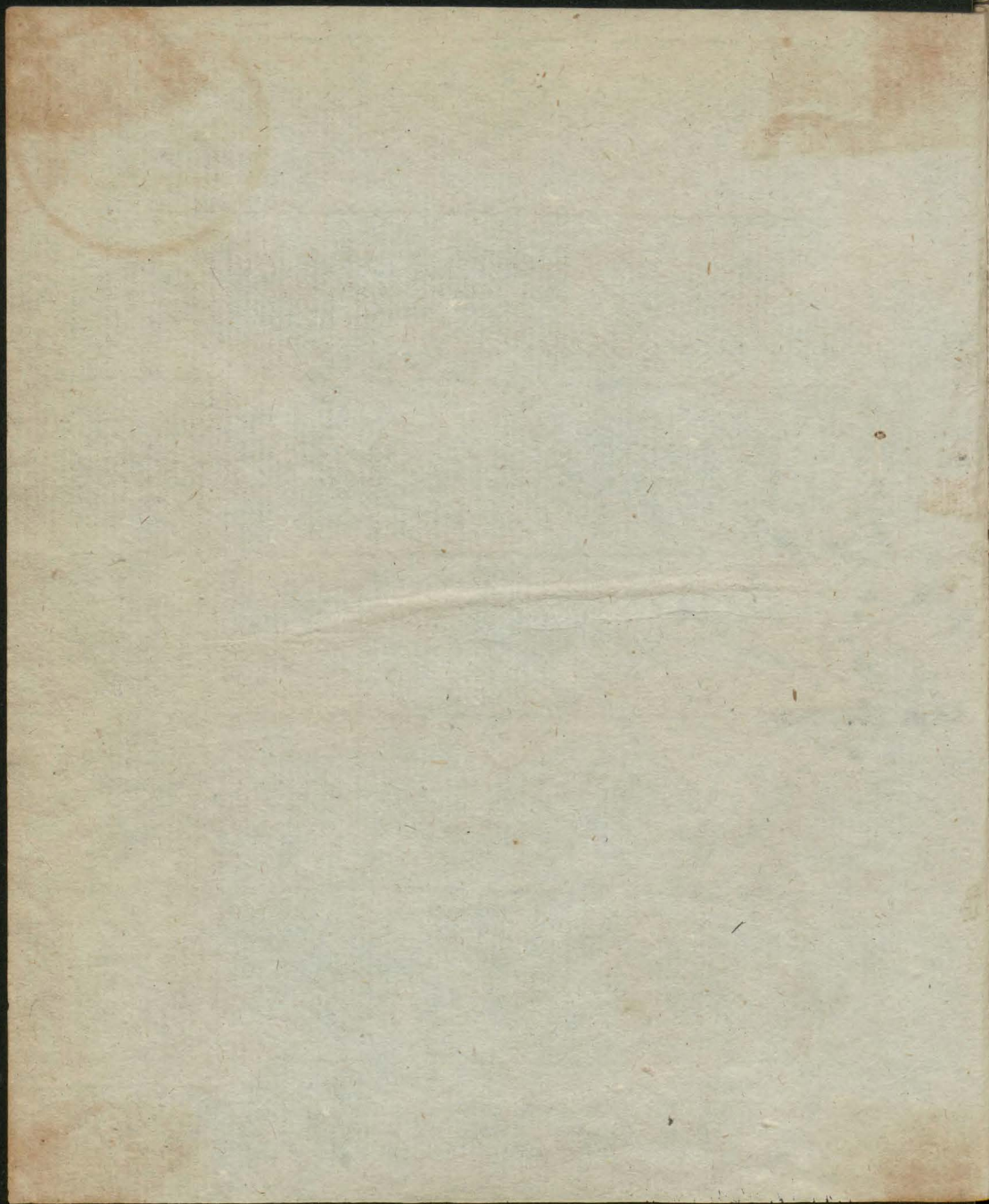

~~Cargo~~

№ 4154

6

De transitu Tartarorum
PER POCVCIAM, ANNO
M. D. XCHIII.

EPISTOLA.

AD ILL^{mum} ET R^{mum}DIS DOMINVM
CYNTHIVM, S. R. E. TIT. S. GEORGII
Cardinalem Aldobrandinum:

AB ILL^{mo} DNO IOAN. DE ZAMOSCIO,
R. P. SUPREMO CANCELLARIO, ET
Exercituum Generali
missa.

CRAC. In Officina Lazari. Anno D.
M. D. XCIII.

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO
PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO GEORGIO,
S. R. E. Tit. S. Sixti, Presbytero Cardinali Radiuilo, perpetuo Ad-
ministratori Episcopatus Cracouien. &c. Duci Olycæ & Niesviesz,
&c. &c.

Domino ac Patrono meo colendissimo.

Cum hisce diebus ab Illu. & Magnifico Domino Palatino Lublinensi, eodemq;
Generali Cracouienfi Capitano, Senatore & dignitate & uirtute præstanti,
exemplum epistolæ ad Illustriss. S. Gregorij Cardinalem, Illustriss. & Magnifici
Domini Cancellarij, & generalis regni, de expeditione proxima Tartarica comu-
nicatum mihi fuisset, digna mihi uisa fuit, quæ publicè edita in omnium manus
perueniret, non modò quòd quæ publicè geruntur, ab omnibus cognosci pu-
blicè interfit: uerumetiam ut opinionis cuiusdam errore animi hominum libe-
rentur. Inueterata enim quorundam animis opinio infedit, Scytharum rabiem
celeritate sola ferè metuendam: uiribus, roboreq; aut nihil aut parum posse. quæ
res nobis certè hæctenus potissima quasi securitatis: hæc uerò non paucorum
incommodorum causa extitit. Secus autem totum id esse, non modò præcorum,
eorundemq; potentissimorum Regum, ut Cyri maioris, Darij, Alexandri magni,
cæterorumq; quibus aliquid cum Scythis rei fuit, non satis felices bellorum exitus
testantur: sed uel præsens hæc audacia illorum, numero & robore fidens, osten-
dere potest. Cui quomodo occurri possit, utinã tam seriò homines cogitationem
fufcipere uellent: quàm cum quid secus, ac uolumus, accidit, aut dolent, aut indi-
gnè ferunt. Tibi quidem Illustrissime Cardinalis, cum ob eas, quas ostendi, cau-
sas, publici iuris epistolam hanc faciendam iudicarem, priuatim tamen consecran-
dam quasi putauì, primùm ut ad amplissimum Cardinalem scripta sub tanti Car-
dinalis nomine in publicum prodiret: tum uerò maxime, quòd tam illustri loco,
& quasi in specula quadam regni huius positus, de communi salute & cogites di-
ligenter præ ceteris, & tantum studij ac laboris impendas. Vale. Datum
Cracouie die 10. Sept. Anno 1594.

Illustriss. Celsitudinis Vestre,

paratiss. & obsequentiss. Seruitor,

Matthias Clodzinski, S. Sedis Apostolicæ
Protonotarius, Præpositus Vilnen. Can.

Crac. S. R. M. Secretarius.

Ms 1043139

DE TRANSITV TARTARORVM PER POVCIAM AN-
NO M. D. XCIII. EPISTOLA:

*Ad Illustriss. & Reuerendiss. Dominum
Cynthium, S. R. E. Tit. S. Georgii Cardi-
nalem Aldobrandinum: ab Illustriss. Dño
Ioan, de Zamoscio, R.P. supremo Cancel-
lario, & exercitt. Generali, missa.*

Illustrissime & Reuerendiss. Domine.

RO EO LOCO, QVO
apud S. D. N. Illustrissima
D. V. est, proque eius in
me beneuolentia, nulla res
maior hic est, quam ad rem
Christianam pertinere pu-
tem, de qua, non meis lite-
ris certiozem Illustriss. D. V. faciendam mihi
statuam. Atq; optarem sanè letiore aliquo nũtio
impertiri me Illustriss. D. V. posse; sed cum om-

A ij

nia, quæ

nia, quæ ab aliena seu diuina potius voluntate
pendent, optare quidem, & pro virili, vt quàm
optimè cadant, elaborare possimus; non rarò
autem aliter cadant, quàm vel optamus, vel spe-
ramus: eius nunc rei nunciū perscribere Illustris.
D.V. cogor: quæ, quem alijs dolorem afferat, ne-
scio, mihi certè vitam acerbam facit. Tartari igi-
tur, cùm, omnium ferè animis ab expectatione
eorum auersis, nauigijs, à Turcarum Tyrāno nu-
merosissimis, eis subministratis, solito traiectu
relicto, in ipso ostio properè Borysthenem traie-
cissent; mox Nestro etiam ad Thehinam supra
Moncastrū Turcicæ ditionis transmissis, inde su-
periore via, qua Solymanniano bello vsi fuerant,
versus Taurinū rectà ituros, & ipsi præ se tulissent,
& ex Valachia nunciaretur; subitò per Valachiā
itinere conuerso, primùm per oram quandam
finium regni, deinde Transiluanicæ ditionis in
Vngariam penetrarunt: ita autem perruperunt,
vt quamuis parvæ omninò vires paratæ essent,
quibus numerosissimus barbarorū exercitus re-
morari posset; magis tamen ferè fuga, aut similis
fugæ

fugæ profectio eorum, quàm paucitas nostra,
summo pugnandi ardore incensa, prælium exi-
meret. Ad quam quidem totam rem, nihil incō-
modius ferè accidisse mihi videtur, quam quòd
ante discessum regium, seu ante proxima potius
Comitia, de periculo, quod à paganis expectan-
dum esset, nihil cum M. Regia communicatum
fuerit: atq; ita in tempore & periculo illi obuiā
iri, & quo illud propulsaretur, iustus exercitus
comparari non potuerit. Cùm enim de cōmu-
nicatione belli huius primùm post discessum re-
gium, rebus Sisekano prælio iam exasperatis, &
spe pacis præcisâ, aliqui ex Senatoribus appellati
fuiſſent, accidit; vt neq; à Regia Maieſtate matu-
rè rebus ijs occurri potuerit, de quibus ante di-
scessum suum nesciuiſſet; & illa absente, ne vel
omnium ordinum conuentus tutò haberi, vel
vt maximè habitus fuiſſet, quicquã de huiusmo-
di rebus statui posset, vereremur. quod quidem
vel apud ipsum nuntium Cæsareæ M. iam hye-
me non dissimulaui, responsumque, quod illi tū
dederam, cùm ad Serenis. Regem in Sueciam,
A iij tum

tum ad Serenis. Reginam viduam Varfouiam, ad Illuftris. etiam Cardinalem Radiuilum, aliof- que nonnullos Senatores, iisdem verbis, quibus id dederam, mox perscripsi. Cùm enim vt alios Senatores, ita me quoque nomine Cæfareæ M. appellasset, & difficultatem conuentuum incendi- orum, & ad huiusmodi res sciscendas, ipsa Regia Maieftate præfente opus eſſe, multis ei iam tum demonſtraui. Ad Tartaros verò, quod perti- neret, respondi, poſſe eos ea via, qua Solymanno Sigetum obſidente, uſi fuiſſent, itinere à regni fi- nibus diuerſo & remoto, in Vngariam perueni- re. quam ob cauſam cum Moſco potius com- municandum Cæfareæ Maieſtati me putare, vt in Tartaros intentus eſſet, cùm præfertim nobis etiam, ſi auxiliij quid Chriſtianiſ ferre deberemus, ita domo proficiſcendum eſſet, vt à Tartariſ ſe- curi eſſemus, ſi per noſtros fines nihilomin⁹ per- rumpere vellent, cùm id ſine damno & iniuria noſtra futurum non eſſet, rem ipſam, prohiben- di eos, vtcunq; poſſemus, neceſſitatem nobis impoſituram oſtendi: militem tamen exiguum admo-

admodum iam eſſe: cùm omnis ratio grauioriſ periculi propulſandi, ad publicam ferè expediti- onem in Comitiiſ relata eſſet, (quæ contra tan- tam hoſtiſ eiuſ celeritatem, non ſatis certè expe- dita eſt,) Veriſimiliuſ tamen videri mihi dixi, ſi in Vngariam ituri eſſent, per Turcicam ditionem ituroſ; quò recentiores ad bellum venirent, cùm omniſ bellandi eorum ratio, in celeritate ferè conſiſtat. In omnem certè euentum, non maior ordinario numeruſ equitum ſcriptuſ fuerat, qui pro more contra ſubitaſ hoſtium excuſſiones, excubarent. Hiſce partim viæ, quæ diuerſæ ſunt, obſidendæ, partim debellandus hoſtiſ fuerat, qui celeritate ſine vlla controuerſia facilè omni- buſ gentibuſ præſtat, numero autem non mul- tiſ, audacia & robore corporiſ, nulli impar eſt. Duæ omninò rationeſ excluſedi eiuſ erant: vna, vt vel in patentibuſ campis illi occurreretur: al- tera, vt viæ omneſ, quæ per montes ducunt, in- ſiderentur. Prælio nulla parte hoſtiſ parem, cum tantis hoſtium copijs, quantæ Tartariçæ ſunt, æ- quo in loco decernere, cuiuſ rationiſ ſit, quili- bet

bet facile iudicare potest. Reliquum erat, vt vel vnus viæ, qua iturus putabatur, aut cum plures sint, omnium angustia occuparentur, quorum illud, si in aliam viam deinde se conuertisset, eludere in ipsius omnino potestate esset; hoc autem non modo sine vilo fructu, verum presentissimo etiam cum periculo futurum, cum copiae per se exiguae in plures minoresque partes distractae, ne vnum quidem impetum tanti exercitus sustinere potuissent. Non minus ad hæc incommodum accedebat, quod cum superiorum, tum proximorum etiam comitiorum constitutione, certus locus versus Borysthenem designatus fuerat, in quo copiae in staliuis haberentur: hostis autem diuersa & breuiore longè via per Valachiam in fines regni irruerit. Cum tamen iam sub initium ferè quadragesimæ de consilio hostium aliquid inaudiuissem, mox cum ad alios passim, tum maximè ad Senatores literis datis, certiores de eo illos feci, cum sigillatim plerosque, tum coniunctim eos, qui Varssauiae ad audiendum Czausium conuenerant: verum omnibus ferè,

vt non

vt non negligendum periculum videbatur; ita omnium ordinum, absente Rege, conuentus habendi difficultas obstabat. Interim verò hoste morante, vt fieri solet, ab alijs contemni periculum coepit: ab alijs ne credi quidem; quidam etiam aliter diligentiam meam interpretari: quæ securitas non parum deinde, cum à Valacho, in animis hominum confirmata fuit, tum ab ipso Tyranno Turcarum, quorum ille cum aduentu Tartarorum ipse antea denunciasset, postea literis Turcæ, quibus in Taurinensem viam commutatū pro Tartaro illi imperabat inductus, Camentia dimissis, alia via, qua superioribus bellis in Vngariam iuerant, Tartaros ituros nunciabat: & tanquam omnia pacata iam essent, ad nundinas oppidorū suorum ex vicina Podolia & Russia homines inuitabat. Ad Turcam verò, cum sub discessum regium, nuncius missus esset, qui, quid absente rege expectandum nobis ab illo esset, exploraret, simulque de Tartarorum iniurijs quereretur, ita eum dimiserat; vt nihil omnino vel à se, vel à Tartaris hostile nos expectare debere,

B

proli-

prolixè promitteret. Ego tamen, cùm priuatum militem, quem meis stipendijs alo, instrumentumq; bellicum, iam primis quadragesimè temporibus nihilominus in vicinis locis reliqui; vt, quàmprimùm certi aliquid de aduentu hostium cognouissem, ipse ad eos aduolarem; tum publicum militē, quò ad potui, iisdem in locis, moratus fui. Sub exitum Iunij, cùm hostis morantis aduentus iam frustrà expectare putaretur, D. Castellanus Leopoliensis, campestris militiæ præfectus, partim conuitijs nobilitatis eorum locorum, grauem sibi militem quærentis, partim sciti comitalis autoritate adactus, versus Borysthemem, quemadmodum in comitijs constitutum fuerat, mandatis ea de re à me non expectatis, militem promouit. Interim Tartarum Valachiam iam ingressum, ac maximis itineribus ad fines regni contendere diuersis nuntijs ad me perfertur. Magnam spem habebam, fore, vt partim in Valachia moræ aliquid ei obijceretur, partim arboribus deiectis, vijsq; per quas iturus esset, obstructis, impetus eius nonnihil retardaretur.

qua

qua de re iam multò & antè, & postea hoste aduentante non solum cum nostris, verùm vicinis etiam, literis ea de re ad illos datis, partim ipse, partim per alios communicaueram; atque ita non modò adipisci nos hostem posse sperabam, verùm paruis etiam copijs inter montes & viarum angustias rem contra eum gerere. Itaq; literis ad exercitum & nobilitatem, quibus ad arma eam conuocabam, mox dimissis; ipse priuatis tantum copijs meis, quas, quemadmodum supra demonstraui, in vicinioribus Vngariæ locis, per quæ iturus hostis putabatur, reliqueram, tormentisq; bellicis, campestri vsui aptis, ibidem hostes arreptis, versus contendi. qui interim nullo in Valachia impedimento obiecto, ab ingressu in Valachiam tertio die in fines regni percurrit, indeque prioribus vno atq; altero diebus, lentioribus aliquanto itineribus contendit; quò, & per incendia terrore circumlato, ancipites animos hominum distraheret, & equos recrearet; vt, postquam ad montes peruenisset, tanto magis celeritatem illorum incitare

B ij

posset,

posset. Præ cæteris in meorum necessariorum possessiones maximè sæuire instituit. Præter alios imprimis Haliciam, D. Palatini Belzensis, affinis mei, præfecturam, oppidum immunitum, non modò exussit; verùm, cum eodem in loco ipsum Palatinum in arce lignea esse cognouisset, qui eam expugnarent, incenderentq; summisit: quibus strenuè reiectis, nulla vltiore mora interposita, vltius progressus, simili odio Kalussam D. præfecti campestris, cõsanguinei mei, territoriumq; eius ferè omne, ex instituto exussit. Erat in exercitu eius turma equitum Turcicorum, quibus Czauisus præerat, quasi custos inspectorq; illi additus. Cùm superiore bello Solymaniano in Vngariam Tartarus iret, à Thehina oppido, per oram Moldauie rectà versus Albam Grecam, seu Taurinum, quæ Turcici imperij in Vngaria est, contendit. Cùm tamen per regni huius fines eum iturum perlatum ad me esset, propterea hoc itinere illum euocatum suspicari cõperam; vt cum hyeme iam obsessuri Christiani Hatuanum dicerentur; qui autem frigus & in-

com-

commoda hyemis ferre possent, præter Tartaros, ex alijs gentibus nullos ferè Turca habeat, illis immisissis, Christianorum copias distineret: eandemq; ob causam, postea æstate etiam non sine cura transitus eius esse, desinebam; quòd id consilium Turcæ esse verebar, vt omni parte Vngariæ, quæ intra fines nostros & Danubium est, per Tartarū vastata, cum hanc incendijs & populationibus deleuisset, eò facilius Transdanubianos etiam in potestatem redigeret. Nunc, cum hoc solum ferè itinere hoc assequutus esse videatur, vt ad exercitum Turcicum perueniret; quid cõsiliij secutus sit, vt illa relicta per Poloniae & Transyluaniae fines non sine periculo, certo autem cum detrimento, & vexatione exercitus ire maluerit, non satis assequor. Illius enim commodum, seu Christianitatis incommodum si spectemus, etsi Taurinensis via longior sit, quòd tamen per pacata vbique iter illi sit, hoc cæteris ei præstat; vt partim sine periculo vllò, partim quod nullo periculo vrgente, pro arbitrio suo moderari id possit, integris equis, in quibus om-

ne robur eius est, ad locum perueniat. Nunc cum summa celeritate, viaq; impeditiore, perumpendum illi fuerit, attritis, defatigatisque, aut certè non satis integris equis, illum euasisse, vel id argumento esse potest, quòd quàmprimū in plana Vngariæ ex montibus penetrasset, neq; agmina vlla ad populationes faciendas, quoquo uersum longius more suo dimiserit, & recta ferè ad exercitum Turcicum, quāta maxima potuit, celeritate vno agmine contendit. Paulò ante aduētum ipsius, manu aliqua in finibus facta, villas aliquot Turcicas Kosaci exusserant. An igitur hac re irritatus; ad vindicandas quasi iniurias hanc illorum iter huc conuerterit, siue etiam à Sinan Bassa in odium æmuli eius Ferat Bassæ, qui nuntium Regium cum eo, quod suprà demonstratum est, responso ex porta dimiserat; vel ob Hatuani obsidionem soluendam, quæ tamen, cùm in Vngariam peruenit, soluta iam fuerat, hoc itinere ire iussus fuerit, coniiicere non possum. Per Poloniæ quidem fines perrupturo, et si plures viæ propositæ sint; propinquiores tamen

tres

tres ferè. Vna latior aliquantò, quàm cæteræ, atque ob id commodior, quòd verò frequentissimis pagis maximè culta sit, ob prædam etiam maximè hosti expetenda, per Samboriam; altera iuxta Strium flumen, quæ vtraque Mukaciam Cæs: ditionis Vngariæ oppidum rectà ducunt; tertia remotior, secundum Oporum alterum flumen, versus Hustum Transiluanicæ ditionis præfecturam, intráq; territorium Hustense iam cæteris ferè angustior. Quòd Samboriensis via, & prima mihi versus hostes contendenti occurreret, & vt omnium commodissima, prædæque, quam sequi ille solet, faciendæ maximè opportuna, ea etiam Tartarus iturus pro certo nunciaretur, ea occurrere illi institui: à qua nimirum vt maximè alia via iret, ipsa tamen itineris ratio, & series, vltèrius deinde versus eum me duceret. Iam in conspectum ignium hostilium perueneram, non longoq; interuallo hostem abesse sentiens, mox leuiores equites aliquot, qui aduentum hostis explorarent, misi: alios paratos habebam, qui velitationibus in locum mihi commodum

modum hostem pertraherent; ita animo paratus, ut dum exercitus reliquus aduentaret, vel honesta morte, si sustinere impetum eius non possem, saltem morarer. Interim hostis in Hustensem viam se conuertit, quod ex eo, quod nullos ignes iam amplius videbam, mox suspicatus, ne expectato quidem reditu exploratorum, mox moui. In itinere deinde ut progrediebar, voluntarij aliqui se mihi adiunxerunt, tum D. praefectus campestris, cum stipendiario milite, qui tanta celeritate aduenerat; ut cum magno interuallo longius iter a statiuis, quam Tartari per Valachiam habuisset, fama tamen aduentus eorum excitus, vix non cursum eorum adaequarit. Impedimentis omnibus relictis, campestribusque tormentis solis assumptis, quanta adhiberi a nobis potuit, maxima festinatione, non minore autem spe, secuti hostem sumus; fore, ut si alicubi obstaculi aliquid obiectum ei fuisset intra montes, assequi eum possemus. Interim hostis tanta contentione progredi, ut vnius diei itinere, per plana quatuor, in montibus quinque, atque

atque ita coniunctim nouem miliaria nostratia peruolaret, vnoque isto itinere, ad radices iugi, quod transuersum per montes eos protenditur, pertingeret: Beskieth vulgo accolae vocant, finesque ditionis Polonicae & Transyluanicae determinat. ab eo deinde ad septimum circiter miliare, praefectus Hustensis, qui & a me ea de re admonitus fuerat, & ab ipso etiam principe Transilvaniae ternis literis, de aduentu per fines nostros hostis, sibi nunciatum iam, priusquam in Hustensem viam hostis se conuertisset, certiore me fecerat, arboribus deiectis, ipse ei in angustijs, per quas ad Hustum itur, se obiecerat. Verum hostes summa audacia & pernicitate, a lateribus per cacumina montium se praecipitantes, a tergo illum circumuenere; ut maiore parte caesa, praefectus, cum paucis aliquot, aegre fuga euaderet. Post nullo obsistente, versus Hustum promouit: montibusque superatis in patentes Vngariae campos euasit. Secutus illum sum Kieleczanum usque, Transyluanicae ditionis pagum: vbi consilio de persequendo hoste habito, cum per

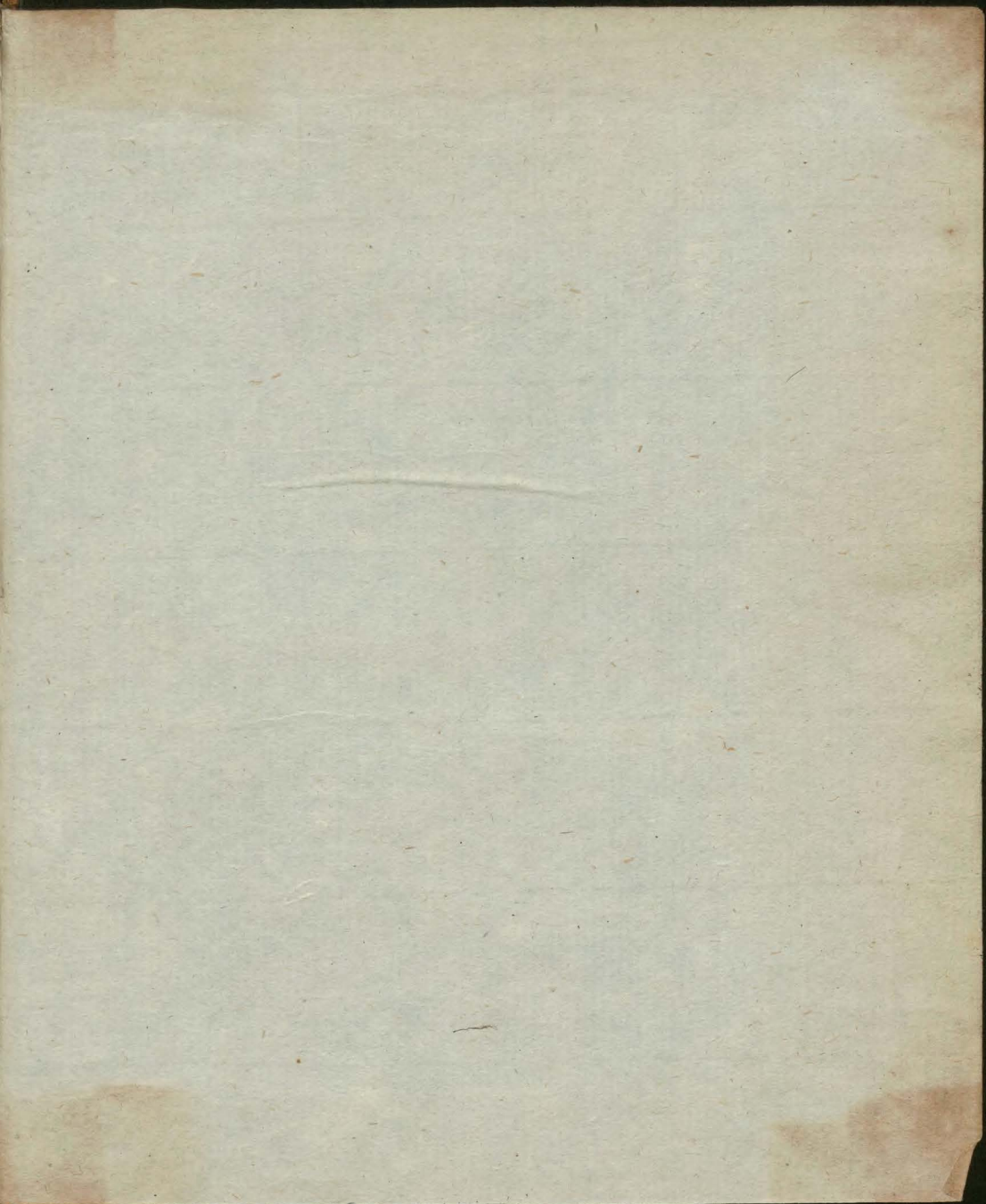
montes in plana eum iam euasisse constaret, vt sine vlla ferè spe, hostem perniciosissimum, qui præfertim planiciem iam teneret, & nullo in loco moraretur, cum exercitu, & exiguo, & tantis itineribus non mediocriter defatigato adipiscendi, in alienam ditionē non accersiti, inuitatiuè, quod verò caput esset, iniussu regis, aut ordinum, hostem vltius persequeremur, nulli eorum, qui in consilio mihi aderant, visum fuit. Itaque, cum in loco à Tartaris iam antè vastato, vel propter famem diutius subsistere non possemus, quàmuis dolens & mœrens, quid aliud tamē facerem, quàm vt intra fines exercitum reducerem, non reperi. Habeo autem nunc eum propinquis in locis. Interim, cum Regiæ Maiestatis, quæ sub hoc ipsum tempus, quo hæc scribo, in regnum iam regressa nunciatur, tum ordinum mandatū expecto. Apud quos, quantum vel cohortatione, vel precibus valuerō, omnibus certè rebus in id incumbere non intermittam; vt quàm fluxa barbarorum fides sit, vel ex actionibus hisce eius, qui non modò fœderatam pacem nobiscum habet,

bet; sed nouissimè etiam per nuncium regium omnia pacata publicè nobis renunciârit, æstiment; præsensq; Christianitatis periculum commune sibi cum reliqua Christianitate ducant. Ex itinere equestris ordinis quēdam à se captum, & iuramento de mandatis suis ad me perferendis prius adactum, denudatumque, & scuticis, quò firmior mandatorum ipsius memoria in illo hæreret, cæsum dimisit. Summa hæc fuit, vnum me potissimum obstare, quo minus donatiuum illi solueretur. Itaque nisi superiorum annorum donatiua, quàmprimum soluenda ei curarem, breui se apud nos fore, ipsumque me pro donatiuo ligatum Turcæ ducturum. Deum Opt. Max. precari non desino, vt iuuandæ Christianitatis, hostisque vlciscendi voluntatem quidem eandem, quam semper habui, facultatem eius testandæ maiorem, posthac mihi tribuat. Quod reliquum est, gratiæ Illustris. D. V. me commendo, omniaque fausta ac felicia à Deo Opt. Max. illi precor. Datum Zamoscij die xij. Mensis Augusti. Anno Domini, M. D. XCIII.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Maria Augusta, Anno Domini

M. D. XCIII

Biblioteka Jagiellońska

stdr0013336

Mc 4154 (1-4)

Hist Polon
& Miscell

